

УДК 342.71:172.15 (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-16.9>

ЦІННІСНІ ОСНОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ПАТРІОТИЗМУ

ЯЩУК ІННА ПЕТРІВНА

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
yashchuk.ip@gmail.com
orcid.org/0000-0003-4028-3327

КАЗАКОВА НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
natvikt@ukr.net
orcid.org/0000-0003-1499-3448

У статті акцентовано увагу на важливості національно-патріотичного виховання в нинішніх умовах розвитку суспільства.

Здійснено теоретичний аналіз понять «патріотизм», «громадянський патріотизм», «громадянська ідентичність». З'ясовано, що громадянський патріотизм належить до цінностей світогляду, державної ідеології та загальнолюдської моралі, є потужним засобом згуртування української нації, необхідним механізмом взаємодії людини, колективу, суспільства та держави. Процес його формування відбувається на основі національних цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), загальнолюдських цінностей (любов, повага, гідність, справедливість), принципів любові та гордості за власну державу, її історію, мову, здобутки та досягнення. Розкрито сутність загальнолюдських і національних цінностей українця.

Сформульовано освітньо-виховні орієнтири процесу формування громадянського патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності в курсантів закладів вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ України на основі загальнолюдських і національних цінностей.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, громадянський патріотизм, українська громадянська ідентичність, ціннісні орієнтації, курсанти ЗВО системи МВС України.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство, соціально диференційоване та поліетнічне по своїй суті, упродовж усього періоду становлення та розвитку зазнавало сильного впливу (подекуди й деструктивного) з боку інших держав. Але навіть і в таких непростих суспільно-політичних ситуаціях Україна зберігала свою політичну та державну ідентичність, відстоювала територіальну цілісність держави, її національну безпеку.

Нинішня політична ситуація, пов'язана з російським вторгненням на територію держави та зазіханням на її цілісність, пробудила громадянську активність у багатьох українців, підвищила почуття тривоги та відповідальності за державу, український народ, рідний край, актуалізувала проблему національно-

патріотичного виховання, спонукала переглянути ставлення до державотворчих процесів країни, її історії та культури, традицій і звичаїв українського народу. Тому виховання громадянина-патріота, який знає історію становлення та розвитку держави, любить свій край і Батьківщину, завжди дотримується норм і правил соціального життя, принципів моралі, готовий виконати свій громадянський обов'язок у разі внутрішньої чи зовнішньої загрози функціонування держави, «життедіє на основі національних та європейських цінностей, з повагою ставиться до національних символів держави, бере активну участь у громадсько-політичному житті країни, толерантно ставиться до цінностей і переконань представників інших культур, а головне – готовий захищати суверенітет і територіальну

цілісність України» [6], виступає ключовим чинником збереження її державності та суверенітету.

Важливість і значення національно-патріотичного виховання молодого покоління в сучасних умовах підтверджуються низкою нормативно-правових документів останніх років, зокрема: законами України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про національну безпеку України» (2018 р.), Концепцією розвитку громадянської освіти в Україні (2018 р.), Указом Президента «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» (2019 р.), Стратегією національно-патріотичного виховання (2019 р.), Концепцією Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 р. (2020 р.), Державною цільовою соціальною програмою національно-патріотичного виховання на період до 2025 р. (2021 р.), Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 рр. (2021 р.), новою редакцією Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти (2022 р.) тощо, у яких визначено стратегічні вектори розвитку освіти в контексті національно-патріотичного виховання, його мета та завдання, конкретизовано напрями організації виховного процесу в закладах освіти; окреслено пріоритети та шляхи співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства щодо національно-патріотичного виховання молодого покоління.

Наприклад, у Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що одним з основних завдань закладу вищої освіти є «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» (ст. 26) [5].

У Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 р. національно-патріотичне виховання молодого покоління пов'язано з «формуванням патріотизму й утвердженням української громадянської

ідентичності на основі єдиних суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність) і загальнолюдських цінностей, принципів любові та гордості за власну державу, її історію, мову, здобутки та досягнення у сфері культури, економіки, науки, спорту, дієве сприяння органам державної влади й органам місцевого самоврядування в захисті й охороні національної державності Українського народу, готовність до захисту державної незалежності та територіальної цілісності України, усвідомлення громадянського обов'язку з розвитку успішної країни та забезпечення власного благополуччя в ній» [7].

Окреслені в документах завдання щодо формування в молодого покоління почуття патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності активізували наукові дослідження у вітчизняній психолого-педагогічній науці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні філософи В. Андрущенко, А. Афанасьєв, В. Кремень поняття «патріотизм» пов'язують із філософським розумінням світу, переконанням, вірою, духовністю, відповідальністю за майбутнє країни та розглядають його як «суспільно-моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам, і виявляється в готовності служити Батьківщині й захищати її від ворогів» [4, с. 634].

Суголосна із цими поглядами позиція С. Пальчика, на думку якого патріотизм є невід'ємним атрибутом існування нації, народу, суспільства, держави; важливою умовою єдності, культурної цілісності; динамічного й успішного розвитку суспільства, держави [8]; Г. Пустовіта, який патріотизм пов'язує зі сформованим почуттям національної гордості, довіри до держави й армії, готовністю захищати свою країну у разі війни [9]; О. Федоренко, яка розглядає патріотизм як «моральну якість, що визначає громадянський обов'язок, любов до Батьківщини,

рідного краю, мови, звичаїв і традицій свого народу, толерантне ставлення до інших народів і культур, шанування національних святинь і символів, повагу до Конституції та правових основ держави» [11]. Патріотизм учена пов'язує із суспільним життям людини та його двома сферами – політичною та культурною. У ролі базових цінностей виступають ідеологія та власне аксіологія як система цінностей людини.

У контексті формування патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності акцентуємо увагу на наукових дослідженнях О. Вишневського, у яких висвітлено історичні типи патріотизму й етапи його становлення, їхню роль у формуванні національної ідентичності українця. На думку вченого, патріотизм є важливим компонентом «національно-державницького світогляду та державницького почуття – того вищого патріотизму, який ґрунтується на державній ідеології та пов'язується з поняттям громадянськості» [1, с. 13]; уміщує «українську ідею, що втілює в собі прагнення до державності та соборності, <...> почуття національної самопошани й гідності, історичну пам'ять, повагу до Конституції України, Гімну України, державних і національних символів, рідної культури, мови, національних свят і традицій, орієнтацію власних зусиль на розбудову Української держави та прагнення побудувати справедливий державний устрій, протидіяти антиукраїнській ідеології» [2, с. 263]. І далі він продовжує: «<...> патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює для свого народу, його добробуту, розбудови культури та господарства, захищає честь своєї держави, примножує її багатства» [1, с. 12].

Як бачимо, поняття «патріотизм» характеризується різнобічністю підходів до його тлумачення, розмаїттям форм прояву залежно від історичних етапів розвитку держави, соціально-економічних і політичних умов, особистісних позицій дослідників проблеми.

У вітчизняній психолого-педагогічній науці наявні дослідження із проблеми національно-патріотичного виховання молоді, формування в них патріотизму, громадянськості.

Проте ціннісні основи громадянського патріотизму й утвердження на цій основі української громадянської ідентичності в курсантів закладів вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України все ще залишається малодослідженою проблемою, що й визначає **мету** нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Біля джерел зародження громадянського патріотизму стояв Г. Гегель, на думку якого саме держава є вищою формою організації та найвищою цінністю, тому головним об'єктом почуттів і помислів особистості та суспільства виступає патріотизм.

У сучасній педагогічній науці це поняття активно почало вживатися в 90-их рр. ХХ ст. у зв'язку з необхідністю консолідації зусиль усіх суспільних сил для створення та зміцнення держави, різних форм державної влади. В основі сучасного громадянського патріотизму – свобода, рівноправність, почуття причетності до проблем суспільства та держави, громадянська мораль.

Громадянський патріотизм у педагогіці розглядається як система основних цінностей та ідей, цілей та інтересів суспільства, що детермінує єдність ціннісних орієнтацій як окремого індивіда, так і держави загалом, інтегрує смисли різних соціальних, конфесійних, етнічних та інших груп як соціальної реальності [4]. Втрата патріотичних якостей і цінностей призводить до втрати національної ідентичності та самобутності, сенсу та мети розвитку держави, справедливості та моральності в ній.

У ціннісних настановах сучасних українців громадянський патріотизм є, безумовно, соціально схвалюваною поведінкою. По своїй суті він належить до цінностей світогляду, державної ідеології та загальнолюдської моралі; формується впродовж усієї історії розвитку української державності шляхом безперервного процесу відбору найбільш позитивних, соціально корисних форм ставлення людей як до держави як соціальної інституції, так і до Батьківщини, як до всього народу, так і до самого себе як його частинки, як до національної культури, так і до всіх інших культур, представники яких і утворюють єдиний український народ.

Ми розглядаємо громадянський патріотизм як ціннісну настанову особистості на самоідентифікацію себе як громадянина держави, діяльність якої відповідає суспільним інтересам, як потужний засіб згуртування української нації, необхідний механізм взаємодії людини, колективу, суспільства та держави. Він тісно пов'язаний із захистом національно-культурної ідентичності народу та держави, дотриманням соціальних норм, що регулюють поведінку особистості в суспільстві, ставленням до держави, суспільства, інших людей і самого себе.

Оскільки формування патріотизму тісно пов'язано з утвердженням української громадянської ідентичності, то розглянемо й це педагогічне поняття.

В «Енциклопедії сучасного суспільства» громадянська ідентичність розглядається як: «важлива частина механізму функціонування політичної структури, фундамент політичного життя та свідомості суспільства; феномен свідомого й активного громадянства; ототожнення себе зі спільнотою громадян національно-державного утворення й усвідомлення себе його частиною» [5].

Але, якщо державність з тієї чи іншої причини для окремої особи починає становити меншу цінність, або й узагалі втрачає її, то відбувається трансформація традиційних ціннісних уявлень про неї та формування нової ідентичності в умовах нової (іншої) державності та пов'язаних із нею політичних інститутів. У цьому контексті патріотизм як ціннісна настанова громадянської ідентичності цілком реально впливає на еволюцію цих інституцій, адже громадянська ідентичність пов'язана з особливостями світосприйняття, світовідчуття та світорозуміння, що склалися впродовж тисячоліть.

Українська громадянська ідентичність у цьому сенсі вміщує ціннісний зміст патріотичних почуттів і патріотичної діяльності, оскільки має ціннісно-когнітивне наповнення, що реалізується в межах патріотичних почуттів і цінностей країни. Особлива роль тут відводиться цінностям, що відображають історичну долю країни. Україна – багатонаціональна держава. Представники всіх націй і

народностей, що проживали та проживають на території України, здійснювали та здійснюють свій внесок у формування державності, культури, менталітету українського народу. Кожна людина усвідомлено чи неусвідомлено ідентифікує себе з нацією як цілісністю, із сьогоденням і її минулим. «Ідентифікація з нацією означає, що кожен її феномен, усе нове, досі незвідане, що відкривається в людині, мимоволі включається в ідентифікаційний процес, незалежно від її ставлення до цього процесу чи явища. Гордість за національні досягнення, біль за національну ганьбу (заслужену чи незаслужену) – це не що інше як сутність глибокої ідентичності», – зазначає німецький філософ К. Хюбнер [12, с. 348].

Громадянська ідентичність особистості в сучасному соціумі проявляється в різних формах: громадянстві, громадянській позиції, громадянській компетентності, громадянській культурі, громадянській свідомості. Її формування передбачає самовизначення та вибір людиною базової ідеології, політичних і релігійних переконань, вибір професії й удосконалення себе як майбутнього компетентного фахівця.

Формування громадянського патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності ми розглядаємо як цілеспрямований педагогічний процес впливу та взаємодії держави й уряду, ЗВО з розвитку у здобувачів освіти державно-патріотичних знань, глибоких особистісних переконань, готовності до гідного та самовідданого служіння Батьківщині аж до самопожертви. Громадянський патріотизм, безумовно, включає любов до Батьківщини, але не зводиться лише до неї. Як одна з найбільш значущих цінностей громадянський патріотизм є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку та проявляється в активній діяльності особистості для благополуччя Батьківщини, міцності держави. Він передбачає також взаємини між громадянами та державою як основною політичною інституцією, надає імпульс духовному оздоровленню народу, сприяє єднанню української нації, формуванню демократичного громадянського суспільства.

Система національно-патріотичного виховання не є стабільною. Вона змінюється та розвивається відповідно до досягнення визначеної мети та виконання основних завдань, а також тих змін, подій, які відбуваються в економічній, політичній, соціальній та інших сферах українського суспільства. Підтвердженням цього є вторгнення Росії на територію України, що, з одного боку, призвело до підвищення рівня національної свідомості та самосвідомості, національної гордості та гідності більшості українців, а із другого – до загострення національних інтересів. Усе це спонукає до «переосмислення зробленого та здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання молоді – формування нового українця, що діє на основі загальнолюдських і національних цінностей» [6]. Тому закономірним є формування в молодого покоління цінностей – орієнтирів подальшого розвитку суспільства, того стрижня, на якому базується весь внутрішній світ людини і з яким пов'язані стійкість і стабільність суспільства загалом.

Загальнолюдські цінності не є незмінними, їх неможливо просто вигадати або нав'язати суспільству. Для них характерні висока динамічність, метаморфозність, трансформація й інноваційність. Тобто загальнолюдські цінності мають екзистенційне наповнення. Своєрідність цих цінностей полягає не тільки в їхньому змісті, а й у механізмі їх виникнення; вони не з'являються одразу при народженні людини, а є підсумком, результатом взаємодії різних видів цінностей, що формуються та накопичуються впродовж життя. До загальнолюдських цінностей відносяться ті, які притаманні всьому людству незалежно від історичної епохи, релігії, яку людина сповідує, культури, представником якої вона є, як-от: добро, справедливість, повага, мир, любов, процвітання, сім'я тощо. Кожен народ, кожна культура, кожна епоха вкладає в ці цінності свій національний зміст і значення.

До національних цінностей зазвичай відносять державу, її суверенність і соборність, свободу та волю, національну свідомість і самосвідомість; національний суверенітет

і національну безпеку; територіальну цілісність та історичну пам'ять; національну гордість і гідність; історію та культуру, любов і відданість Батьківщині аж до самопожертви, пріоритет держави над особистістю, мирне та духовно багате життя кожного українця, громадянську та соціальну компетентність громадян.

Соборність тісно пов'язана з народністю, а народність гармонійно поєднується із громадянським патріотизмом. Для справжніх українців громадянський патріотизм завжди був одним із показників їхньої ціннісно-світоглядної духовності. Про це свідчать історичні події часів Київської Русі, діяльність князів і гетьманів України, які відстоювали соборність держави, героїчні вчинки українців в роки Другої світової війни та нинішньої російсько-української, які здійснюються заради захисту рідної землі, краю, Батьківщини, збереження суверенітету та територіальної цілісності держави.

Завдяки традиціям і особливостям українського менталітету свобода та воля завжди усвідомлювалися українцями не як політична чи правова цінність (свобода волевиявлення, свобода слова тощо), а як смисложиттєва цінність. Свобода як ключове поняття української ментальності означає не лише можливість вибору для себе, а й повагу до інших, тобто свобода – це свобода для всіх, захист чужої свободи як своєї. А воля завжди виражалася в «бажанні та здатності людини діяти в напрямі свідомо поставленої мети, долаючи внутрішні та зовнішні перешкоди» [14].

Національно-патріотичне виховання, що передбачає формування громадянського патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності в курсантів ЗВО системи МВС України, є системоутворювальним компонентом освітньої системи, охоплює навчальну та позааудиторну роботу, усі види практик, науково-дослідну та соціально значущу діяльність.

Формування громадянського патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності курсантів ЗВО системи МВС України відбувається шляхом набуття ними загальнолюдських і національних цінностей, що, своєю чергою, передбачає формування позитивних

особистісних якостей, патріотичних ідеалів, національного соціокультурного досвіду. Це дозволяє їм надалі здійснювати діяльність, спрямовану на захист Вітчизни, законних інтересів та гідності українців, їхніх прав і свобод, ефективно вирішення всіх завдань, покладених на органи внутрішніх справ.

Це такі цінності:

– любов до Батьківщини та свого народу; переконаність у необхідності захищати інтереси Батьківщини (країни), її незалежність і цілісність; рідний край, земля, земляки; повага до звичаїв предків, традицій, старшого покоління тощо;

– етнічна та національна ідентифікація; пріоритет рідної мови; національна історія та культура; гордість за досягнення країни в галузі культури; повага до інших народів, неприйняття націоналізму та шовінізму. Справжній патріот гуманно ставиться до культури громадян інших національностей, проявляє повагу до їхніх інтересів, прав, терпимість, толерантність, готовність й уміння йти на компроміс із різними етнічними, релігійними групами заради миру у своїй державі й у світі;

– знання традицій, звичаїв свого народу та дотримання їх; повага до державних і національних символів і символіки. Державна символіка відображає духовно-ціннісні та геополітичні традиції нації та держави. Вона впливає на громадську думку та національну ідентифікацію особистості, формує почуття патріотизму та національного єднання. Популяризація державної символіки, формування в курсантів поваги до неї, опанування знань про історію Прапора, Гімну, Тризуба дають уявлення про історичний шлях країни, її місце у світовій спільноті, формують національні та громадянські цінності. Тому використання державної символіки в освітньому процесі ЗВО є ефективним у контексті формування громадянського патріотизму й української громадянської ідентичності в майбутнього офіцера органів внутрішніх справ;

– військовий обов'язок, як система соціально значущих цінностей, моральних якостей курсантів, їхніх морально-правових

обов'язків, викладених у Конституції України, українських законах, присязі, статутах, наказах командирів (начальників) тощо [10];

– ритуали: прийняття Присяги (відповідно до роду війська), вручення зброї, Бойових Прапорів і державних нагород, урочисте вшанування героїв, колективізм і повага до командира, проводи в запас військовослужбовців; розвід на бойове чергування, стройові огляди, загальні вечірні перевірки, зміна варті, військове вітання, правила носіння військової форми; урочисті збори, мітинги тощо) [10];

– професіоналізм, як високий ступінь опанування службових обов'язків і вміння успішно виконувати поставлені завдання; готовність до виконання професійних завдань у мирний час, у період підготовки та ведення бойових дій;

– громадянський обов'язок, як постійна внутрішня потреба особистості у високоморальному ставленні до службових/військових та інших соціально значущих вимог своєї держави [13].

Формування ціннісних орієнтацій курсантів ЗВО системи МВС є складним багатогранним процесом перетворення й інтерпретації явищ і процесів об'єктивного світу, що склався в конкретному ЗВО, а також визначення курсантом власного «я» (себе) в об'єктивному світі та суб'єктивного образу цього світу в собі. Цей процес реалізується під час вивчення гуманітарних, соціально-економічних, політичних дисциплін, зокрема: історії України, культурології, філософії, політології, соціології, економіки, правознавства в різних формах: під час традиційних лекцій, лекцій-дискусій, лекцій-конференцій, практичних і семінарських занять, лабораторних практикумів, колоквіумів тощо.

Для реалізації потенціалу освітньо-виховного процесу у вирішенні завдань формування громадянського патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності в курсантів ЗВО системи МВС викладачеві необхідно:

– у змісті навчального матеріалу виявляти моральні, ціннісні аспекти, залучати курсантів для його осмислення з позицій особистого та професійного досвіду;

– пов'язувати вивчення навчального матеріалу з реальним життям, подіями ЗВО, міста, країни (це забезпечуватиме формування в курсантів патріотичних і громадянських почуттів, гуманного ставлення до виконання своїх професійних обов'язків);

– створювати на заняттях ситуації моральної оцінки подій, що відбуваються у країні, місті, ЗВО, під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

– педагогічну діяльність здійснювати в тісній взаємодії викладача з командирами курсантських підрозділів та іншими посадовими особами, які забезпечують формування та розвиток у курсантів громадянсько-патріотичних якостей і цінностей;

– активно залучати курсантів до творчих процесів суспільно-політичного, правового, соціально-економічного, духовно-морального та культурного характеру;

– прищеплювати почуття гордості за приналежність до українського народу, пошани до державних символів країни (Герб, Прапор, Гімн) та історичних святинь держави;

– залучати курсантів до участі у збереженні та підтримці єдності українського суспільства, у громадському русі для громадянського миру та злагоди [6];

– сприяти спортивній і фізичній підготовці, спрямованій на утвердження здорового способу життя громадян з урахуванням принципів національно-патріотичного виховання [6];

– використовувати сучасні підходи, технології, зокрема особистісно та практико-зорієнтовані, дослідницькі, комунікативні, проблемні, сучасні форми, методи та дискусійні педагогічні засоби, які формують активну громадянську позицію курсанта.

Водночас знання лише фактів, явищ ще не визначає громадянської, моральної природи поведінки громадянина-патріота, оскільки знання не повною мірою слугують спонукуючою до прояву любові до Батьківщини, людей, культури, до громадянсько-патріотичних дій і вчинків. Тому треба:

– стимулювати та підтримувати ініціативи курсантів в організації соціально значущої діяльності, у створенні волонтерських

організацій, об'єднань громадянсько-патріотичного спрямування;

– розширювати соціальні зв'язки, партнерство з іншими освітніми та громадськими організаціями, які опікуються проблемами патріотичного виховання молодого покоління;

– поглиблювати співпрацю з діаспорою українців у сфері національно-патріотичного виховання, зокрема щодо збереження та популяризації української мови, культури, а також формування національної ідентичності [7];

– формувати позитивний імідж об'єктивної громадської думки щодо діяльності органів внутрішніх справ, курсантів. офіцерів, які загинули та постраждали під час виконання службового обов'язку.

Такі орієнтири освітньо-виховного процесу забезпечать виховання в курсантів загальнолюдських, національних і громадянсько-патріотичних цінностей, які виступають основою громадянського патріотизму й утвердження української громадянської ідентичності.

Висновки. Отже, громадянський патріотизм – це соціально-моральний імператив, який акумулює в собі знання, емоції, уявлення, ідеї, виражає ціннісне ставлення особистості до Батьківщини, спонукає її до патріотично спрямованої діяльності; це сформоване почуття національної гордості, довіри до держави, дієва спонукальна сила, що реалізується в активній соціальній діяльності та готовності захищати свою країну в разі потреби; це потужний інтегруючий засіб формування стабільного рівня української громадянської ідентичності, для якої характерна готовність до дій, спрямованих на захист національних інтересів держави, її територіальної цілісності.

Пропонована стаття не розкриває всіх особливостей формування громадянського патріотизму в курсантів ЗВО системи ВМС України. Тому перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні впливу сучасних інформаційно-комунікативних технологій на формування в курсантів готовності до захисту Батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Любов до Батьківщини. 5 вид. Львів : Товариство ім. Г. Ващенка, 1999. 23 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навчальний посібник. 3 вид., доопрац. і доповн. Київ : Знання, 2008. 566 с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с.
4. Енциклопедія сучасного суспільства. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=31975 (дата звернення: 18.07.2022).
5. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556–VII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T141556?an=411> (дата звернення: 08.06.2022).
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 6 червня 2022 р. № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення: 08.06.2022).
7. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR201233.html (дата звернення: 08.06.2022).
8. Пальчик С. Аксиологічні аспекти патріотизму в контексті національної ідентичності : автореф. дис. ... канд. філософ. наук. Одеса, 2012. 20 с.
9. Пустовіт Г. Патріотичне виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах: теоретико-прикладні конструкти. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 3. С. 16–21.
10. Теорія і практика виховної роботи у внутрішніх військах МВС України : підручник / О. Ілляк та ін. ; за ред. С. Полторака. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2008. 650 с.
11. Федоренко О. Зміст та етапи реалізації національно-патріотичного виховання курсантів і студентів у Харківському національному університеті внутрішніх справ. Проблема патріотичного виховання у школі XXI століття: пошук сучасних підходів та моделей партнерства. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України* : тези доповідей Науково-практичної конференції, м. Харків, 27 березня 2020 р. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 18.
12. Хюбнер К. Критика наукового розуму. 2010. URL: <http://books.atheism.ru/philosophy/#h> (дата звернення: 11.07.2022).
13. Яшук І. Громадянське становлення курсантів ЗВО системи МВС у процесі їх професійної підготовки: до постановки проблеми. *Інноватика у вихованні* : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; упоряд.: О. Петренко ; ред. кол.: О. Петренко та ін. Вип. 15. Рівне : РДГУ, 2022. 368 с.
14. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Воля_\(значення\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Воля_(значення)) (дата звернення: 09.07.2022).

VALUE FUNDAMENTALS OF CIVIC PATRIOTISM

YASHCHUK INNA PETRIVNA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Doctor of the Department of Pedagogy

Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

KAZAKOVA NATALIYA VIKTORIVNA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Pedagogy

Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

In this article has been shown the importance of national and patriotic education in the modern society. The purpose of the research is to reveal the value bases of civic patriotism and the establishment of Ukrainian civic identity on this basis among cadets of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Methods: analysis and generalization of data of scientific and methodological literature and information sources of the Internet.

A theoretical analysis of the concepts “patriotism”, “civic patriotism”, “civic identity” was performed. A civic patriotism was elucidated as the one that belonged to the values of the worldview, state ideology and universal morality. It was determined as a powerful tool of uniting the Ukrainian nation, a necessary mechanism of interaction between a person, a collective, the society and the state. The process of its formation is grounded on the basis of

national values (identity, will, unity, dignity), universal values (love, respect, dignity, justice), principles of love and pride for our state, its history, language and achievements.

The essence of universal and national values of Ukrainians was shown. The educational guidelines for the process of formation of civic patriotism and confirmation of Ukrainian civic identity among cadets of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine on the basis of universal and national values have been formulated. It was determined that civic patriotism was a social and moral imperative. In an article it was defined as a formed sense of national pride, trust in the state and a tool of forming a stable level of Ukrainian civic identity, which is characterized by readiness to take actions aimed at protecting the national interests of the state and its territorial integrity.

Key words: *national and patriotic education, patriotism, civic patriotism, Ukrainian civic identity, value orientations, cadets of universities of system of MIA of Ukraine.*

REFERENCES

1. Vyshnevskiy, O. (1999). *Suchasne ukrainske vykhovannia. Liubov do Batkivshchyny* [Modern Ukrainian Education. Love for the Motherland]. Lviv : Tovarystvo im. H. Vashchenka, Vyd 5. 23 s. [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O. (2008). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoï pedahohiky : navch. posib* [Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogy: Teaching. Manual]. Vyd. 3-te, dooprats. i dopovn. Kyiv: Znannia, 566 s. [in Ukrainian].
3. *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*. APN Ukrainy ; hol. red. V.H. Kremen. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 1040 s. [in Ukrainian].
4. *Entsyklopediia suchasnoho suspilstva [Encyclopedia of Modern Society]*. Retrieved from https://esu.com.ua/search_articles.php?id=31975 (data zvernennia: 18.07.2022) [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy "Pro vyshcu osvity" [On the Law of Education] vid 01.07.2014 № 1556–VII. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/T141556?an=411> (data zvernennia: 08.06.2022) [in Ukrainian].
6. *Kontsepsiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy* [The Concept of National-patriotic Education in the Education System of Ukraine]. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 6 chervnia 2022 roku № 527. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (data zvernennia: 08.06.2022) [in Ukrainian].
7. *Kontsepsiia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotichnoho vykhovannia na period do 2025 roku* [Concept of the State Targeted Social Program of National and Patriotic Education for the Period until 2025]. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KR201233.html (data zvernennia: 08.06.2022) [in Ukrainian].
8. Palchyk, S.I. (2012). *Aksiologichni aspekty patriotyzmu v konteksti natsionalnoi identychnosti* [Axiological Aspects of Patriotism in the Context of National Identity] : Avtoref. dys. kand. filosof. nauk. Odesa, 20 s. [in Ukrainian].
9. Pustovit, H.P. (2015). *Patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v pozashkilnykh navchalnykh zakladakh: teoretyko-prykladni konstrukty* [Patriotic Education of Children and Youth in Extracurricular Educational Institutions: Theoretical and Applied Constructs]. *Pedahohika i psykholohiia*. № 3. S. 16–21 [in Ukrainian].
10. *Teoriia i praktyka vykhovnoi roboty u vnutrishnikh viiskakh MVS Ukrainy : pidruchnyk* [Theory and Practice of Educational Work in the Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: textbook] / O.O. Illiuk, Yu.P. Babkov, V.Ye. Hlukhovskiy ta in.] ; za red. S.T. Poltoraka. Kharkiv : Akad. VV MVS Ukrainy, 2008. 650 s. [in Ukrainian].
11. Fedorenko, O.I. (2020). *Zmist ta etapy realizatsii natsionalno-patriotichnoho vykhovannia kursantiv i studentiv u Kharkivskomu natsionalnomu universyteti vnutrishnikh sprav* [Content and Stages of Implementation of National-patriotic Education of Cadets and Students at the Kharkiv National University of Internal Affairs]. *Problema patriotichnoho vykhovannia v shkoli 21st stolittia: poshuk suchasnykh pidkhodiv ta modelei partnerstva. Psykholohichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotichnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy : tezy dop. nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, 27 bereznia 2020 r. MVS Ukrainy, Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv. S. 18 [in Ukrainian].
12. Khiubner, K. *Kritika nauchnogo razuma* [Criticism of the Scientific Mind]. 2010. Retrieved from <http://bo oks.atheism.ru/philosophy/#h> (data zvernennia: 11.07.2022) .
13. Yashchuk, I. (2022). *Hromadianske stanovlennia kursantiv ZVO systemy MVS u protsesi yikh profesiinoi pidgotovky: do postanovky problemy* [Civic formation of cadets of higher education institutions of the Ministry of Internal Affairs in the process of their professional training: before posing the problem]. *Innovatyka u vykhovanni* : zb. nauk. pr. Vyp. 15. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Rivnen. derzh. humanit. un-t ; uporiad.: O.B. Petrenko; red. kol.: O.B. Petrenko, N.B. Hrytsai, T.S. Tsipan ta in. Rivne : RDHU, 368 s. [in Ukrainian].
14. Retrieved from [https://uk.wikipedia.org/wiki/Volia_\(znachennia\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Volia_(znachennia)) (data zvernennia: 09.07.2022).